

ПРАВО. ДЕРЖАВА. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

УДК 347.23

О. В. ГАСВАЯ

ЩОДО МІЖГАЛУЗЕВИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПРАВА У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті зіставляються міжгалузеві зв'язки права інтелектуальної власності з іншими інститутами приватного та публічного права. Визначаються функції права інтелектуальної власності. Розкривається сутність права інтелектуальної власності та її місце в системі права, зобов'язання в галузі інтелектуальної діяльності, загальні норми зобов'язального права: про сторони і види зобов'язань, виконання та способи забезпечення виконання, відповідальність за їх порушення і припинення зобов'язань. Особлива увага приділяється міжгалузевим зв'язкам права інтелектуальної власності.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, цивільне право, міжгалузеві зв'язки, патентне право, товарний знак, промисловий зразок, винахід.

Вступ. Запровадження у правничій термінології поняття «інтелектуальна власність» збіглося із переходом від розуміння авторського права і патентів, як суспільного блага до їх розуміння як «власності», тобто непорушного права власника. Такий перехід спричинив поширення таких термінів як «крадіжка» або «піратство» на порушення авторського або патентного права, а також на виникнення ініціатив у напрямку розширення сфери дії законодавства у цій галузі. Інтелектуальна власність у її сучасному розумінні базується на факті першого опублікування або реєстрації. Такий підхід нехтує той факт, що одна і та сама ідея, а також механізм втілення цієї ідеї, можуть виникнути одночасно в декількох людей. Інтелектуальна власність нерозривно з'єднана з результатами інтелектуальної, творчої діяльності людей. Для осіб, у яких результат їх праці є охоронюваним, інтелектуальна власність – це виключне право, привілей, які дають їм можливість отримати повну сукупність майнових і немайнових благ, за допомогою продукту своєї праці. Для підприємців інтелектуальна власність – частина їх майна, яке вони використовують у підприємницькій діяльності з метою отримання прибутку. Для споживачів – інтелектуальна власність складає певне немайнове благо (продукт чужої праці), яке вони використовують для задоволення своїх власних потреб, таких як, отримання естетичного задоволення, духовного розвитку та інше. Для держави інтелектуальна власність – сукупність результатів інтелектуальної, творчої діяльності осіб, які потребують правової охорони власних прав на ці результати [1, с.5].

У ч. 1 ст. 418 ЦК України зазначено, що:

а) право особи на результат інтелектуальної творчої діяльності, або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначається Цивільним кодексом України та іншим законом;

б) зміст особистих немайнових відносин інтелектуальної власності або майнових прав інтелектуальної власності визначається Цивільним кодексом та іншим законом;

в) право інтелектуальної власності є непорушним, крім випадків, передбачених законом [7].

Сутність інтелектуальної власності означає закріплені законом права, які є результатом інтелектуальної діяльності у промисловій, науковій, літературній і художніх сферах.

Відповідно до Конвенції, яка засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності (14 липня 1967 р., вступила в силу в 1970 р.), інтелектуальна власність включає дві основні сфери прав: промислового власність, яка головним чином охоплює винаходи, товарні знаки і промислові зразки, й авторське право, що головним чином охоплює літературні, музичні, художні, фотографічні і аудіовізуальні твори.

Таким чином, поняття інтелектуальної власності було закріплено в міжнародно-правовій практиці на законодавчому рівні, і, як наслідок цього, з'явилося і в національному законодавстві України.

Загальні засади охорони права громадян на творчу діяльність містяться у ст. 41 Конституції, яка передбачає, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. У ст. 54 Конституції України кожному громадянину гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [4]. Проте обмеження творчості встановлюється законом – творчість не може бути аморальною, спрямованою проти суспільства, людства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними розробками проблем інтелектуальної

власності у різні часи займались, як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема: Г. Андрощук, Н. Бузова, В. Дозорцев, В. Жуков, В. Калятин, О. Проніна, С. Семенюк, Л. Сімонова, Ю. Смирнов, Б. Чижевський, М. Шевченко, О. Шишмакова. Однак, незважаючи на широкий спектр існуючих наукових публікацій, ряд проблем у зазначеній галузі потребує вирішення й удосконалення.

Метою цього дослідження є розкриття міжгалузевих зв'язків права інтелектуальної власності з іншими інститутами приватного та публічного права.

Матеріали і результати дослідження. Можна погодитися з думкою Є. Суханова в тому, що кодекс лише констатує факт широкого застосування терміна «інтелектуальна власність», як у вітчизняній, так і в закордонній теорії, законодавстві, практиці. Власне, термін «інтелектуальна власність» і «право інтелектуальної власності», є синонімом таких понять, як «моє», «власне», «належне мені» [2, с. 345].

Крім «легального» поняття інтелектуальної власності, в науковому світі існують інші її визначення. На думку О. Сергєєва, інтелектуальна власність – сукупність виключних прав як особистого, так і майнового характеру, на результати інтелектуальної та, передусім, творчої діяльності, а також на деякі інші, прирівняні до них об'єкти, конкретний перелік яких встановлюється законодавством відповідної країни, з урахуванням прийнятих нею міжнародних зобов'язань [6, с. 19].

Основу інтелектуальної власності складають галузі авторського і патентного права, проте вони не вичерпують це поняття, тому що воно охоплює також право на торговельну марку, комерційне найменування, географічне зазначення, комерційну таємницю. Таким чином, поняття «право інтелектуальної власності» є умовним терміном, яке означає систему виключних прав [1].

Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначене законом. Право інтелектуальної власності є непорушним.

До об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать:

- 1) літературні та художні твори;
- 2) комп'ютерні програми;
- 3) компіляції даних (бази даних);
- 4) виконання;
- 5) фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- 6) наукові відкриття;
- 7) винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- 8) компонування (топографія) інтегральних мікросхем;
- 9) раціоналізаторські пропозиції;
- 10) сорти рослин, породи тварин;
- 11) комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
- 12) комерційні таємниці.

Суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та ін. Особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до закону або договору.

Особистими немайними правами інтелектуальної власності являються:

1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником і т. п.) об'єкта права інтелектуальної власності;

2) право перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;

3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

До майнових прав інтелектуальної власності належать:

1) право на використання об'єкта інтелектуальної власності;

2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;

3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Суміжними галузями права з правом інтелектуальної власності, як частина права інтелектуальної власності, є норми антимонопольного права. Ці норми не застосовуються там, де правомірно діють суб'єкти авторського і патентного права. Якщо патент - це монополія, то за її межами, але поруч, діють норми антимонопольного права.

Поруч (суміжно), з нормами авторського, патентного, антимонопольного права, діють також, норми трудового права. Згідно з ч. 2 ст. 429 ЦК України, майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

У ст. 126 КЗпП України визначаються гарантії для працівників - авторів винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій. За працівниками зберігається середній зарібок при звільненні від основної роботи для участі у впровадженні винаходу, корисної моделі, промислового зразка або раціоналізаторської пропозиції на тому ж підприємстві, в установі, організації. У всіх цих випадках за працівником зберігається посада за місцем постійної роботи, а робота по впровадженню винаходу, корисної моделі, промислового зразка або раціоналізаторської пропозиції оплачується за погодженням сторін у розмірі не нижче середнього заробітку за місцем постійної роботи [3].

Право інтелектуальної власності, як інститут цивільного права, традиційно виконує такі функції: визнання авторства на результати розумової праці;

встановлення режиму їх використання; матеріальне і моральне заохочення; захист прав авторів, роботодавців та інших осіб, які набувають права інтелектуальної власності.

Існують норми, загальні для речового права та права інтелектуальної власності. Мова йде про норми, що стосуються суб'єктів і об'єктів цивільних прав, угод, позовної давності, загальних положень про зобов'язання. Письменник, композитор, винахідник - це не просто автори творів, винаходів, а й фізичні особи, тобто суб'єкти цивільного права, правовий статус яких характеризують правоздатність, дієздатність і місце проживання.

До зобов'язань в галузі інтелектуальної діяльності повною мірою відносяться загальні норми зобов'язального права: про сторони і видах зобов'язань, виконання та способи забезпечення виконання, відповідальність за їх порушення і припинення зобов'язань.

Авторські, суміжні, патентні та подібні права, як права виняткові, забезпечують їх власникам легальну монополію на вчинення різних дій (використання результатів творчості і розпорядження ними), з одночасною забороною всім іншим особам здійснювати такі дії.

Право інтелектуальної власності кілька століть тому сформулося в багатьох країнах. Як реакція права на масове застосування товарно-грошової системи у сфері інтелектуальної діяльності та оплатної передачі прав і використання її результатів.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що виявлення різних рис в численних інститутах, які визначають сферу інтелектуальної діяльності, корисно для розвитку правової теорії, законодавства про правозастосування та вивчення права. Однак, цього мало для конструювання в системі цивільного права комплексного інституту, який би охоплював всі форми творчої діяльності, правового захисту та використання її результатів. Схожість і навіть ототожнення функцій, наприклад, авторського та патентного права, не означає необхідності включення останнього в сферу авторського права в широкому сенсі. Між видами права інтелектуальної власності є принципи відмінності, які обумовлюють відділення

їх, як в системі цивільного права в цілому, так і в рамках права інтелектуальної власності. Так, авторське право захищає, насамперед, форму твору. Для визнання результату розумової праці об'єктом авторського права, досить втілення його в об'єктивній формі. Для прямого ж правового захисту винаходу, корисної моделі або промислового зразка, необхідний акт його кваліфікації компетентним державним органом. З метою забезпечення адекватної та ефективної охорони міжгалузевих зв'язків права в галузі інтелектуальної власності, необхідно внести ряд змін і доповнень до законодавства України про авторське право і суміжні права.

Список літератури: 1. Бурлаков С. Міжгалузеві зв'язки права інтелектуальної власності / С. Бурлаков // Науково-практичний журнал «Теорія і практика інтелектуальної власності». – 2014. – № 2 (76). – С. 5–13. 2. Гражданское право / под. ред. Е. А. Суханова, 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2004–2005. – 720с. 3. Кодекс законів про працю України: Закон УРСР від 10.12.1971 р., № 322-УІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375. 4. Конституція України: прийнята на сесії Верхов. Ради України 28.06.1996 р., №254к/96 – ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141. 5. Правоведение учебник / [Берлач А. И., Бычкова С. С., Карпенко Д. А., Колодий А. Н., Олейник А. Е., Осадчий В. И.]. – К.: Всеукраинская ассоциация издателей «Правова Єдність», 2008. – 864с. 6. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: учебник / А. П. Сергеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, 2004. – 752с. 7. Цивільний кодекс України від 16. 01. 2003р., № 435-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 40–44. – С. 356.

Bibliography (transliterated): 1. Burlakov, S. "Mizhhaluzevi zv'yazky prava intelektual'noyi vlasnosti." *Naukovo-praktychnyy zhurnal «Teoriya i praktyka intelektual'noyi vlasnosti.* No 2 (76) (2014): 5–13. Print. 2. *Hrazhdanskoe pravo.* Ed. E. A. Sukhanova. Moscow: Volters Kluver, 2004–2005. Print. 3. Verkhov. Rada Ukrayiny. "Kodeks zakoniv pro pratsyu Ukrayiny: Zakon URSR vid 10. 12. 1971r., № 322-YII." *Vidom. Verkhov. Rady Ukrayiny.* 1971. Dodatok do № 50. Print. 4. Verkhov. Rada Ukrayiny. "Konstytutsiya Ukrayiny: pryunyata na sesiyi Verkhov. Rady Ukrayiny 28. 06. 1996r., №254k/96 – VR." *Vidom. Verkhov. Rady Ukrayiny.* No 30. 1996. Print. 5. Berlach A. Y., et al. *Pravovedenye uchebnyk.* Kyiv: Vseukrayn'skaya assotsyatsyya yzdateley «Pravova Yednist'», 2008. Print. 6. Serheev, A. P. *Pravo yntellektual'noy sobstvennosti v Rossyyskoy Federatsyy: uchebnyk.* 2nd ed., Moscow:TK Velby, 2004. Print. 7. Verkhov. Rada Ukrayiny. "Tsyvil'nyy kodeks Ukrayiny vid 16. 01. 2003r., № 435-IV." *Vidom. Verkhov. Rady Ukrayiny.* № 40–44. 2003. Print.

Надійшла (received) 16.11.2015

Відомості про авторів /Сведения об авторах /About the authors

Гаєвая Александра Валентинівна – кандидат юридичних наук, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри права; тел. (067) 598-52-74; e-mail: gayeva_aleks@mail.ru.

Гаєвая Александра Валентиновна – кандидат юридических наук, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», доцент кафедры права; тел. (067) 598-52-74; e-mail: gayeva_aleks@mail.ru.

Gayevaya Aleksandra Valentynovna – Candidate of Science (Ph. D.) in Law, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Associate Professor Department of Law; tel. (067) 598-52-74; e-mail: gayeva_aleks@mail.ru.